

บทคัดย่อ

โครงการนำร่องการบูรณาการการบริหารจัดการเชิงพื้นที่ (ศตจ.ตรัง)

คณะทำงาน

นายสุรพล วิชัยดิษฐ นายสมเกียรติ ดวงมณี นายเดช พลายนุ่ม นายมานพ ช่วยอินทร์

โครงการนำร่องการบูรณาการการบริหารจัดการเชิงพื้นที่ (ศตจ.ตรัง) เป็น ๑ ใน ๑๓ จังหวัดนำร่องการบูรณาการการบริหารจัดการเชิงพื้นที่ ซึ่งเป็นโครงการความร่วมมือระหว่าง ๓ ฝ่าย คือ กระทรวงมหาดไทย โดยกรมการปกครอง สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน โดยศูนย์ประสานงานสนับสนุนการต่อสู้เพื่อเอาชนะความยากจน (ศตจ.ปชช.) โดยกำหนดประเด็นนำร่อง ๒ ประเด็นคือ กรณีปัญหาที่ดินทำกิน และกรณีปัญหาหนี้สิน ใช้กระบวนการจัดการความรู้เข้าไปถอดชุดประสบการณ์ตลอดเวลาของการดำเนินโครงการ เพื่อนำความรู้ที่ได้จากพื้นที่นำร่องของทั้ง ๒ ประเด็น ไปขยายผลทั้งเพื่อขยายพื้นที่ในระยะต่อไป และจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายต่อภาคีการพัฒนาทุกระดับที่เกี่ยวข้องกับ ๒ ประเด็นดังกล่าว กลุ่มเป้าหมายหลักคือ กลุ่มผู้เดือดร้อนที่มาลงทะเบียนเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน และกลุ่มผู้ด้อยโอกาสที่ไม่ได้มาลงทะเบียนในพื้นที่นำร่อง

กรณีปัญหาที่ดินทำกิน จังหวัดตรังมีกรณีปัญหาที่ดินทำกินเรื้อรังสะสมมาช้านาน กลไกการคัดเลือกพื้นที่นำร่องประเด็นปัญหาที่ดินทำกิน ดำเนินการเพื่อแก้ปัญหาตามนโยบายของรัฐบาลภายใต้กระบวนการทำงานของศตจ.จังหวัดและศตจ.ชาติ ซึ่งภาคประชาชนและทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องคาดหวังว่า “กลไกการทำงานครั้งนี้จะเป็นกลไกใหม่ที่มีประสิทธิภาพ และสามารถนำไปสู่การแก้ปัญหาที่ดินพื้นที่นำร่องอย่างชัดเจน” จากการทำงานของภาคีทุกส่วน การศึกษานำไปสู่การจัดทำข้อเสนอแนวทางแก้ปัญหาที่ดินทำกิน ทั้งระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว สอดรับกับการแก้ไขปัญหาที่ดินของศตจ.จังหวัดตรัง ซึ่งมีรายงานว่าจากจำนวนผู้เดือดร้อนที่มาลงทะเบียนจำนวน ๔๕,๕๕๐ ราย ก่อนที่จะเกิดโครงการนำร่องฯ แก้ปัญหาได้เพียงร้อยละ ๘ ของผู้เดือดร้อนเท่านั้น การเข้ามาของโครงการนำร่องฯและคัดเลือกกรณีปัญหาที่ดินทำกินขึ้นมาศึกษาจึงถือว่ามีความเหมาะสมยิ่ง

สำหรับพื้นที่นำร่องกรณีปัญหาที่ดินทำกินได้คัดเลือกเพื่อให้ครอบคลุมหลากหลายสภาพปัญหา เป็นพื้นที่ที่ไม่กว้างใหญ่มากนัก มีการเคลื่อนไหวของภาคประชาชนในการแก้ปัญหามาแล้ว และต้องเป็นพื้นที่ที่คนในชุมชนอยากทำ จึงได้เลือกนำร่อง ๔ พื้นที่คือ แถบภูเขา ตำบลละมอ อำเภอ

นาโยง เขตที่ราบตำบลโคกสะบ้า อำเภอนาโยง และตำบลบ้านควน อำเภอเมือง และแถบชายทะเล ตำบลไม้ฝาด อำเภอสีเกา ซึ่งจากการศึกษาพบว่าแต่ละพื้นที่ที่มีความซับซ้อนทั้งระหว่างหน่วยงานที่เข้าไปใช้และชาวบ้าน ระหว่างหน่วยงานราชการด้วยกัน เกิดกรณีขัดแย้งข้อพิพาทตามมามากมายและยาวนาน

ผลจากการศึกษาครั้งนี้พบว่า สาเหตุหลักของปัญหาที่ดินทำกินจังหวัดตรังมาจาก

- . การประกาศเขตพื้นที่ของหน่วยงานไม่ได้อยู่บนพื้นฐานข้อมูลที่เป็นจริงและมีส่วนร่วมจากคนในชุมชนหรือเจ้าของพื้นที่ อีกทั้งก่อนทำการขีดแนวเขตไม่ได้มีการประชาสัมพันธ์ให้รับรู้อย่างทั่วถึง
- ๒. เมื่อเกิดกรณีปัญหาขึ้นเจ้าหน้าที่ยึดกฎหมาย เอกสาร เป็นหลัก ไม่ได้คำนึงถึงความเดือดร้อนของคนในชุมชน
- . มุมมองหรือทัศนคติเจ้าหน้าที่ ว่าชาวบ้านเป็นผู้บุกรุก ก่อความเดือดร้อน

แนวทางแก้ปัญหาโดยภาพรวม

- . เปลี่ยนมุมมองหรือทัศนคติใหม่ว่าชาวบ้านคือผู้เดือดร้อน ไม่ใช่ผู้บุกรุก และมีสิทธิอันชอบธรรมในที่ดินที่บรรพบุรุษเบิกสร้าง
- . พื้นที่ที่มีความซับซ้อนหลายหน่วยงานและชาวบ้านควรจะร่วมกันเดินแนวเขตให้ชัดเจนรับรู้ร่วมกัน
- . ในเบื้องต้นควรจะรับรองสิทธิในการทำกินตามหลักฐานการครอบครองก่อน-หลัง
- . การแก้ปัญหาต้องศึกษาข้อมูลให้ครอบคลุมทุกด้านที่สำคัญคือประวัติศาสตร์การตั้งรกรากถิ่นฐาน สิ่งก่อสร้าง ของชุมชน วิเคราะห์เพื่อหาทางออกร่วมกัน
- . แต่งตั้งทีมเฉพาะกิจทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ ภาควิชาการ ภาคประชาชน ศึกษาเพื่อหาทางออกโดยกลไกการบูรณาการการบริหารจัดการร่วมกัน ให้เป็นพื้นที่ที่น่าร่องอย่างจริงจัง

กรณีศึกษา “กระบวนการจัดทำแบบชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาหนี้สิน” พื้นที่ตำบลเขาไม้แก้ว อำเภอสีเกา, ตำบลบางหมาก อำเภอกันตัง, ตำบลในเตา อำเภอห้วยยอด, ตำบลหนองตรุด อำเภอเมือง, ตำบลวังมะปราง อำเภอสีเกา, ตำบลโพรงจระเข้ อำเภอย่านตาขาว จังหวัดตรัง วัตถุประสงค์การจัดทำแผนชุมชนเพื่อให้เกิดกระบวนการเปลี่ยนแปลงภายในชุมชน โดยชุมชนสามารถเรียนรู้ตนเองและพัฒนากระบวนการเพื่อพึ่งตนเอง โดยใช้กระบวนการแบบชุมชนมีส่วนร่วม การดำเนินการคัดเลือกผู้แทนชุมชนพื้นที่ละ ๑ คน เพื่อทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยชุมชน มีบทบาทในการประสานงานพื้นที่ทุกด้าน

จำนวน ๖ พื้นที่ ๖ คน โดยทำความเข้าใจร่วมกันในกระบวนการดำเนินการกรณีศึกษาตามขั้นตอนในการเคลื่อนงานการจัดทำแผนชุมชน

ผลการดำเนินงานพบว่า กระบวนการมีส่วนร่วมจากชุมชน โดยกำหนดแกนนำเป็นเป้าหมายสำคัญในการขับเคลื่อนงาน และบริหารจัดการกระบวนการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้แบบชุมชนมีส่วนร่วมที่เป็นรูปธรรม สามารถทำไปสู่การพัฒนากระบวนการของชุมชนเพื่อชุมชนลุกขึ้นมาบริหารจัดการชุมชนร่วมกันได้เป็นอย่างดี

กระบวนการดำเนินงาน ได้รับความร่วมมือด้วยดีจากภาคีร่วมทั้ง สกว. พอช. ศดจ. มท. เครือข่ายแผนชุมชนพึ่งตนเอง ๔ ภาค ซึ่งผลจากการเคลื่อนงานนำไปสู่การเรียนรู้เพื่อแก้ไขปัญหาสังคมและความยากจน ชุมชนจะได้ข้อคิดแนวทางในการแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยใช้กระบวนการค้นหาและวางแผน ซึ่งจะเชื่อมโยงกันทุก ๆ เรื่องในชุมชน รวมถึงประเด็นต่าง ๆ ที่ได้ขึ้นทะเบียนสย. ไว้กับศดจ.มหาดไทย